

DE BIJBEL
DE REGEL
DE DEUGDEN

Hildegard van Bingen

*

DE BIJBEL
DE REGEL
DE DEUGDEN

*

Drie spirituele werken

*Vertaling,
inleiding & aantekeningen*

JEF ECTOR

SJIBBOLET • AMSTERDAM • MMXX

Oorspronkelijke teksten:
Triginta octo quaestionum solutiones
— ‘Antwoorden op 38 vragen’;
Explanatio Regulae S. Benedicti — ‘Verklaring
van de Regel van de H. Benedictus’;
Ordo virtutum — ‘Het Spel van de Deugden’.

© 2020 Uitgeverij Sijbbolet, Amsterdam.

Vertaald, ingeleid & van aantekeningen
voorzien door Jef Ector

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

*No part of this book may be produced
without the written permission of the publisher.*

Afbeelding achterzijde omslag
Hildegard van Bingen in een middeleeuws
manuscript (© Alamy)

Boekverzorging
René van der Vooren, Amsterdam

ISBN 978 94 9111 045 0 | NUR 700

Inhoud

Inleiding

7

Antwoorden op 38 vragen

15

Verklaring van de Regel van
de H. Benedictus

49

Het Spel van de Deugden

83

Noten 103

Bibliografie 113

Over de vertaling 117

Inleiding

Hildegard (1098–1179), een Duitse benedictijner abdis, is vooral bekend door haar drie grote visionair-theologische werken. Maar ze publiceerde ook uitvoerig over fysica en geneeskunde. Ze schreef een indrukwekkend liederencorpus en zelfs een mysteriespel (of allegorische moraliteit), een genre dat pas drie eeuwen later algemeen bekend zou worden. Hoewel Hildegard zwak van gezondheid was en tot op haar veertigste een onopvallend verborgen leven leidde, belichaamde ze door haar veelzijdigheid reeds het renaissancistisch ideaal van de ‘homo universalis’. Door haar onafhankelijkheid en moreel gezag, en door in haar visionaire werk vrouwelijke aspecten van God te belichten, was ze ook al een feministe *avant la lettre*.

In 2012 werd deze veelzijdige en fascinerende vrouw door de Duitse paus Benedictus XVI officieel heilig verklaard en in datzelfde jaar nog tot kerklerares verheven. Deze titel is voorbehouden voor heiligen die de leer van de Kerk op een bijzondere manier verdedigd, verdiept en verrijkt hebben.

Het leven van Hildegard

Toen Hildegard drie jaar was zou zij zo'n groot licht gezien hebben, 'dat haar ziel beefde'. Tijdens haar ontmoetingen met dat 'levende Licht' zag ze in visioenen dingen die voor anderen onzichtbaar waren. Ook later was een stem uit het 'levende Licht' voor haar als een stem van de Heilige Geest. Toen Hildegard twaalf of dertien jaar oud was, werd ze door haar ouders afgestaan aan de benedictijner monniken van de Disibodenberg. Naar aanleiding van haar eerste visionaire werk *Ken de wegen* schreef ze een brief naar de invloedrijke Bernardus van Clervaux met de vraag of ze de boodschappen die ze van het 'levende Licht' kreeg, mocht verspreiden (1147). Toen wat later paus Eugenius III tijdens een synode (in aanwezigheid van Bernardus) haar werk leerde kennen, bevestigde hij haar zienersgaven. Zo bezat Hildegard naast haar goddelijk mandaat ook een kerkelijke volmacht om haar werk verder te zetten. Haar autoriteit was in de toenmalige katholieke wereld gevestigd.

In haar brieven haalde ze scherp uit naar de misbruiken in de Kerk, waar ook bij de gezagdragers seksueel wangedrag en machtsmisbruik soms welig tierden. Deze aanklachten sloten aan bij de Gregoriaanse hervorming (genoemd naar paus Gregorius VII), die bedoeld was om door herbronning ketterse tendensen af te remmen. Ook tegenover het wereldlijke gezag bezat Hildegard een morele

en religieuze superioriteit. Zo bekritiseerde ze keizer Frederik Barbarossa die een tegenpaus benoemd had en trok ze van leer tegen de eigenwijze macht van koningen en keizers. Sommige brieven getuigen van haar brede kennis, wijze adviezen en sturend vermogen. Ook mannelijke geestelijken vroegen haar om raad bij theologische geschillen.

In 1148 besloot Hildegard het klooster op de Disibodenberg te verlaten omdat de ruimte er te klein werd voor het groeiende aantal nieuwe leden. Toen de abt en de aartsbisschop van Mainz haar dat verboden, werd ze ziek met een depressie, maar later gaven ze toch hun toestemming. In 1150 vertrok ze met een twintigtal zusters naar Bingen waar ze op de Rupertsberg met de verbouwing van een vervallen klooster begonnen. Die plek was haar waarschijnlijk in een visioen getoond en was heel geschikt als uitvalsbasis naar belangrijke steden. Toen de verbouwing financiële problemen meebracht, eiste Hildegard in een donderpreek van de monniken van de Disibodenberg de bruidsschat ten die de zusters bij hun intrede aan hen afgestaan hadden. Zo was abdis Hildegard bevrijd van de mannenheerschappij van het Disibodenklooster en was haar autonomie gewaarborgd. Op 1 mei 1152 vierden de zusters hun intrede in het nieuwe klooster. Veel later, in 1165, stichtte ze nog een filiaal in Eibingen.

Benedictus raadde in zijn *Regel* het reizen af, maar maakte een uitzondering voor abten en abdissen die filialen wilden stichten. Hildegard, een

benedictijner abdis, was veel op reis, ook voor onderricht en predcaties, hoewel vrouwen die in het openbaar optraden al helemaal niet in de vigerende rolpatronen pasten. Ze beschouwde de regel eerder als een middel dan als een doel op zich. Ze reisde onder meer naar Trier, Keulen en Mainz waar ze veel mensen bereikte. Ze werd nog altijd gevraagd om theologische kwesties op te lossen. Ze nam het ook op tegen de islam, het jodendom en de populair geworden katharen, die veel aanhang hadden door de afkeer van de verdorven geestelijkheid. In 1178, het jaar voor haar dood, kwam Hildegard nog in de problemen doordat zij een geëxcommuniceerde ridder op het kloosterkerkhof liet begraven. Toen ze weigerde zijn lichaam op te graven, werd aan haar klooster een interdict opgelegd.

Ze boog niet voor de bureaucratische regelzucht van mannen van wie ze de wijsheid al langer betwijfelde. Hoewel heel haar optreden de positie van de vrouw ten goede kwam, beweerde ze niet dat man en vrouw gelijk zijn en dat de geslachtsverschillen louter cultureel bepaald zouden zijn. Volgens haar zijn er wel degelijk verschillen tussen man en vrouw, en hebben ze elkaar nodig om zichzelf te realiseren.